ated as cultural horizons. Some of the finds found their way into them in prehistoric times through people living nearby, others through erosion: when a cultural layer that existed higher up was washed down by rain or flood waters, etc., but this was not an inhabited area with a typical surviving cultural layer.

A total of about 1800 flint – lithic finds were discovered. The majority of the flint inventory consisted of flakes and blades of various sizes. Both fairly whole and well used single platform cores (conical, handle) were discovered. A large number of various artefacts were also found: microliths (inserts, lancets, trapezes), flake arrowheads, scrapers, burins, knives, borers / awls, special purpose artefacts, undetermined artefact fragments, etc.

During the investigation about 150 ceramic artefacts were discovered in the upper horizons of the trenches. The majority of them consist of hand built and wheel thrown – partly thrown pottery sherds, the absolute majority of which are fairly small. The hand built pottery mostly has smooth or brushed surfaces. Few sherds of exceptional vessel parts (rims, necks, and bottoms) were found. Tens of unique black – dark grey high fired sherds with smooth surfaces are distinguishable from the others. The discovered rim sherds were form I with a flattened lip. Below the rim they were decorated with seeming comb ornament, while the lip itself had a wavy line.

The sherds with a wheel thrown – partly thrown surface are somewhat thicker. Some are decorated with a wavy band, others covered with brown glaze. The finds of this type date to the 15th – first half of the 20th century and should be attributed to a post-medieval village site. All the metal artefacts, including the hand forged, badly rusted iron nails of various sizes that were discovered in abundance, should also belong to this habitation horizon.

During the investigation, not only flint but also osteological finds: animal bone and horn fragments were discovered in the aquiferous old beds.

The cultural horizon in the investigated area is not chronologically 'clean'. On the basis of the typological and chronological criteria for the discovered finds, it is possible to distinguish at least three major settlement stages: Stone Age (7th–3rd millennium BC; Kunda – Narva culture), Early Metal Period (2nd–1st millennium BC; Trzciniec culture group and the Brushed Pottery culture), and 15th – first half of the 20th century.

Egidijus Šatavičius

Paramėlio 2-osios senovės gyvenvietės tyrimai

2008 m. tęsti Paramėlio 2-osios senovės gyvenvietės (A1551; Varėnos r., Kaniavos sen.) tyrimai (žr. *ATL 2002 metais*, V., 2005, p. 21–23; *ATL 2003 metais*, V., 2005, p. 22–24; *ATL 2004 metais*, V., 2006, p. 22–24; *ATL 2007 metais*, V., 2008, p. 41–43). 2008 m. tyrimus finansavo KPD ir LAD pagal Archeologinio ir povandeninio vertingųjų savybių pobūdžio objektų ir vietovių atskleidimo programą.

Paramėlio 2-oji senovės gyvenvietė yra apie 100 m į P nuo Katros pralaidos per kelią Krokšlis–Paramėlis, Katros P (slėnio kairiajame) krante, į V–PV nuo Paramėlio kaimo, abipus Paramėlio–Katros kelio (einančio per Baltarusijos Respublikos teritoriją). Kadaise gyvenvietė buvo įkurta tarp dviejų susikertančių rininių senslėnių esančiame masyviame pusiasalyje. Traukiantis ledynui čia tyvuliavo

prieledyninės marios, o vėlyvuoju ledynmečiu ši teritorija performuota termokarstinių ir eolinių procesų, dėl kurių senslėniuose susiformavo pratekančių ežerų kaskados. Šiuo metu abu senslėniai jau užpelkėję: Š senslėniu, kurio pakrantės itin karpytos, teka Katra, o P betelkšo tik keletas smulkių ežeriukų. Senovės gyvenvietės paviršius užima lėkštą smėlėtą lygumą, kuri virš upės ir gruntinio vandenų lygio iškilusi 1–3 m. Kai kur gyvenvietės paviršių paįvairina iki 6 m aukščio stambios pavienės kalvos – kopos, kurių dauguma atsekama ties senslėnių pakrantėmis ir pusiasalio smaigalyje. Vertybės plotas su naujai prijungta teritorija yra daugiau nei 16 ha.

Paramėlio 2-osios senovės gyvenvietės teritorija stipriai sužalota 1998–2004 m. demarkuojant valstybės sieną bei įrengiant papildomą jos infrastruktūrą. Šių darbų metu dalis archeologinės vertybės teritorijos buvo sunaikinta nustumdant buldozeriu bei iškasant gilius griovius. Deja, gyvenvietės teritorija niokojama ir toliau: kasami nauji grioviai, nustumdomas paviršius ir kt. 2002–2007 m. autoriaus pastangomis ir pagal KPD programą buvo ištirta nemaža dalis suniokotos objekto teritorijos (apie 450 m^2 dydžio plotas) palei eroduojančius griovius. Surasta apie 14 000 įvairiausių radinių. Nors ištirtas nemažas senovės gyvenvietės plotas, tačiau tyrimai vykdyti labai suardytose teritorijose. Todėl tikslesnių apibendrinimų kol kas padaryti dar nėra galimybių.

2008 m. tyrimai vykdyti gyvenvietės teritorijos R ir PV dalyje, ties sparčiai eroduojančių griovių vietomis. Iš viso ištirtas 100 m^2 dydžio plotas. Kadangi ši vertybė išsiskiria itin sudėtinga stratigrafija ir planigrafija, radinių fiksavimui tyrimų metu skirtas ypatingas dėmesys.

Perkasose stebėta tokia stratigrafija: viršuje buvo velėna ir iki 20–30 cm storio tamsiai pilkas miškožemis, žemiau slūgsojo gelsvai pilkai rusvos spalvos smėlis – gyvenvietės kultūrinis horizontas. Jis buvo 10–60 cm storio. Įžemis – gelsvai balkšvas eolinis smėlis – tirtame plote pasiektas maždaug 40–90 cm gylyje. Kultūriniame sluoksnyje atsidengė keliolikos dėmių–duobių kontūrai, kurių keli neabejotinai sietini su kadaise stovėjusių daugiau ar mažiau įgilintų pastatų liekanomis.

Tyrimų metu surasta apie 1000 titnaginių ir akmeninių radinių. Apie 1/4 šių radinių slūgsojo pilkame dalinai arimo apnaikintame miškožemyje, daugiau nei 2/3 – gelsvai pilkai rusvame smėlyje – kultūriniame sluoksnyje, o likusi dalis – įvairiuose suardytuose ir perklostytuose sluoksniuose (griovyje, nustumdytame ruože ir kt.).

Titnaginiai radiniai pagaminti iš geros kokybės pilkos spalvos atvežtinio titnago; pasitaiko ir rausvos spalvos titnago radinių. Dauguma titnaginių radinių yra be patinos arba su itin plona melsvai balkšva patina. Daugiau nei 14 % visų titnaginių radinių yra pabuvoję ugnyje. Perkasose radiniai pasiskirstę netolygiai, identifikuota keletas stambesnių radinių sankaupų.

Didžiąją titnaginio inventoriaus dalį sudarė nuoskalos ir atplaišos (81 %), dažniausiai smulkios. Skeltės ir jų dalys tesudarė tik 13 %. Skaldytinių surasta tik keletas. Sprendžiant iš aptiktų skelčių ir nuoskalų formos bei negatyvų kiekio ir jų išsidėstymo, galima teigti, kad gyvenvietėje naudoti vienagaliai (kūginiai, laibieji, su rankenėle) ir dvigaliai prizminiai skaldytiniai. Gausiai surasta ir įvairių dirbinių: medžioklės, žvejybos įnagiams skiriamų įkotinių ir nuoskalinių antgalių bei mikrolitų (ašmenėlių, lancetų, trapecijų), o taip pat dar-

bo įrankių – gremžtukų, rėžtukų, ylų / grąžtų, peilių, specialios paskirties dirbinių, kertamojo pobūdžio dirbinių, nenustatytų dirbinių fragmentų ir kt. Be to, surasta ir keletas akmeninių radinių.

Tyrimų metu rasta apie 100 lipdytinės keramikos fragmentų. Visi jie smulkūs, ne didesni nei 2–6 cm^2. Tirtuose plotuose jie pasiskirstę taip pat kaip titnaginiai dirbiniai. Didžioji dalis šukių aptikta pilkame miškožemyje. Vyrauja vidutinio storio keramika plonomis sienelėmis su smulkiomis grūsto granito ir smėlio priemaišomis molio masėje. Aptikta šukių ir su organinėmis priemaišomis. Išlikę šukių paviršiai dažniausiai lygūs, rausvos spalvos. Kelių šukių paviršius buvo puoštas įkartėlių, duobučių ir virvučių įspaudais. Surastos šukės datuojamos neolito epocha. Jos priskiriamos neolitinėms Nemuno ir Narvos kultūroms. Kol kas šių radinių tikslesnė chronologinė ir kultūrinė priklausomybė dėl mažo ištirtumo bei vėlyvų suardymų nėra aiški.

Tyrimų metu surinkta nemažai smulkių kalcinuotų kauliukų, kurie slūgsojo gelsvai pilkai rusvame smėlyje – gyvenvietės kultūriniame sluoksnyje. Jų chronologinė ir kultūrinė priklausomybė kol kas taip pat neaiški.

Apibendrinant 2008 m. ir ankstesnių sezonų tyrimų rezultatus galima konstatuoti, kad šioje vietovėje gyventa ne vieną tūkstantį metų. Pagal radinius galima išskirti keletą stambesnių apgyvendinimo etapų: vėlyvasis paleolitas (IX tūkst. pr. Kr.) – Svidrų ir Arensburgo kultūroms būdinga įkotinių antgalių industrija; mezolitas (laikotarpis tiksliau nenustatytas) – mikrolitinė industrija; neolitas (V–III tūkst. pr. Kr.) – Narvos ir Nemuno kultūroms būdinga keramika; neolito pabaiga – bronzos amžiaus pirmoji pusė – Virvelinės keramikos, Iwno-Tšineco kultūroms būdinga keramika, nuoskalinė titnago industrija, plokščiai retušuoti strėlių antgaliai. Surasta ir pavienių vėlesnėms epochoms skirtinų radinių, kurių daugumą sudaro įvairios puodų šukės.

2008 m. tyrimai parodė, kad ir labai sužalotose archeologijos vertybėse, dažnai įvardijamose kaip visiškai sunaikintos, taikant šiuolaikinę archeologinių tyrimų metodiką, galima gauti daug vertingos mokslinės informacijos. Ateityje šiame objekte būtina kuo skubiau ištirti ne mažiau kaip 400 m ilgio ruožą palei eroduojančius pasieniečių iškastus griovius.

The excavation at the Paramėlis 2nd old settlement

In 2008 the investigation of the Paramėlis 2nd old settlement (South Lithuania, Varėna District), which was begun in 2002, was continued. In the investigated E and SW parts of the settlement, where border guards from both sides had dug a ditch running along the line demarcating the state border, area of 100 m^2 were excavated. The following stratigraphy was observed in the trenches: on top was sod, then dark grey forest soil up to 20–30 cm thick, and below that yellowish – grey brown sand, the cultural horizon from the settlement, which was 10–60 cm thick at that location. Sterile soil, yellowish – whitish aeolian sand, was reached at a depth of approximately 40–90 cm throughout this part of the trench.

Over 1000 flint finds were discovered in the excavated trenches. The bulk of the flint inventory consisted of various sizes of flakes and chips (about 81 %) while blades and blade fragments comprised only about 13 %. On the basis of the forms of the discovered cores and the preforms knapped from them, it is possible to state that both double-platform (pris-

matic) cores and single-platform (conical, handle) cores were used at the settlement. A large number of various artefacts were also found: tanged and flake points and microliths (insert, lancets, trapezes) for use as hunting and fishing implements, as well as tools: scrapers, burins, awls / borers, knives, special purpose artefacts, harvesting artefacts, undetermined artefact fragments, etc. In addition, several stone finds were also discovered.

About 100 small sherds of hand built pottery were also discovered during the excavation. The majority of them were discovered in the bottom part of the grey forest soil. The pottery had with thin and medium thick walls with fine grained granite and sand admixtures in the clay mass. The surviving surfaces of the sherds are generally smooth, brown – reddish in colour.

The people at this settlement lived through almost the entire Stone Age and the beginning of the early Bronze Age (9th – early 2nd millennium BC). This is an especially long prehistoric period and so it is particulary difficult and complicated to distinguish the separate smaller episodes of its habitation. The majority of the finds discovered during the excavation season date to the Late Paleolithic–Neolithic period and should be assigned to the Swiderian, Kunda (?), Neolithic Nemunas, Narva and early Bronze Age Iwno–Trzciniec culture.

Egidijus Šatavičius

Sudotos archeologinio komplekso tyrimai

2008 m. tęsti Sudotos archeologinio paminklų komplekso (Švenčionių r., Švenčionėlių sen.) tyrimai, pradėti dar 1994 m. (žr. *ATL 1994 ir 1995 metais*, V., 1996, p. 30–34; *ATL 1996 ir 1997 metais*, V., 1998, p. 45–50; *ATL 1998 ir 1999 metais*, V., 2000, p. 72–76; *ATL 2000 metais*, V., 2002, p. 21–22; *ATL 2001 metais*, V., 2002, p. 38–39; *ATL 2002 metais*, V., 2005, p. 18–19; *ATL 2003 metais*, V., 2005, p. 25–27; *ATL 2004 metais*, V., 2006, p. 25–29; *ATL 2005 metais*, V., 2006, p. 18–21; *ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 50–53; *ATL 2007 metais*, V., 2008, p. 48–51). Kompleksą sudaro **Sudotos 2-a akmens amžiaus gyvenvietė** (IP-2421/A), **Sudotos senovės gyvenvietė-kaimavietė** (AV-2301) ir **Sudotos pilkapynas IV** (IP-3004/A). 2008 m. tyrimus finansavo KPD ir LAD pagal Archeologinio ir povandeninio vertingųjų savybių pobūdžio objektų ir vietovių atskleidimo programą.

Iš viso ištirtas apie 125 m² dydžio plotas. Kadangi šis paminklų kompleksas pasižymi itin sudėtinga stratigrafija ir planigrafija, todėl radinių fiksacijai skirtas ypatingas dėmesys. Archeologiniai tyrimai šiame komplekse atliekami taikant naujausią metodiką, todėl baigus tirti šį objektą ir visus radinių, objektų bei kitus išmatavimus suvedus į kompiuterines duomenų bazes, bus galima jį visiškai rekonstruoti virtualioje erdvėje.

2008 m. tęsti tyrimai komplekso R pakraštyje, kitapus geležinkelio sankasos, ties bemaž visiškai sunaikinto pilkapio liekanomis. Ši paminklo teritorijos dalis ypač suardyta statant geležinkelį bei vėliau jį eksploatuojant, mineralizuojant priešgaisrines linijas, tiesiant aukštos įtampos elektros perdavimo liniją ir kelią Švenčionėliai–Sariai, taip pat klojant įvairius kabelius. Sprendžiant pagal perkasos grunto litologiją ir tekstūrą, yra nukastas ar kitais būdais pašalintas ne mažesnis kaip 50 cm storio viršutinis grunto horizontas.